

הוצאה כמלאכה גרועה ביאורים בשיטות האו"ז והתוס'

א. שיטות הראשונים בגדר מלאכה גרועה

הכי ידוע מבין שיטות הראשונים והכי מוגדרה, הלא הוא דברי ר"ת מו"ד בס' האו"ז, וז"ל (ח"ב, הל' שבת סי' פ"ב) ולא בעי למילפא [הוצאה] ממשכן אע"ג דהויא במשכן משום דמלאכה שאינה חשובה [היא] דמה מלאכה עשה שהוציאו מרשות מעיקרא חפץ והשתא נמי חפץ כך פר"ת ויש בו להאריך עכ"ל.

וכן יש לפרש לשון דומה בסמ"ג (לאווין סי' ס"ה), וז"ל "דייקא בהזורק (שם) הוצאה היכא כתיבה, פירוש (תד"ה הוצאה) אף על גב דבמשכן הויא, מתוך שאינה נראית מלאכה לא גמרינן ממשכן ואי לא דכתיבה לא מחשבינן ליה מלאכה (ע"פ יראים סי' רעד דף קמו, א)."

אמנם תוס' בסוגין דרך אחרת יש להם שסו' שמלאכה גרועה היא ממה שקשה להגדיר סברא של המלאכה, כלומר להגדיר גוף או תועלת המלאכה, וז"ל (ב. ד"ה פשט) "ונראה לר"י דאיצטריך לאשמעינן [במשנה גם דין הוצאה והכנסה של הבעה"ב וגם דין הוצאה והכנסה של העני בהדיא] משום דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מה לי מוציא מרה"י לרה"י, ולא הוה גמרינן הוצאה דעני מבעה"ב ולא בעה"ב מעני". - פשטות לשון התוס' מורה שמה שחסר לנו הבנה ביסוד הוצאה וחסר לנו סברא להוצאה אי אפשר לנו להרחיב האיסור מדוגמא לדוגמא - ובמיוחד אצל אבות ותולדות שיסוד המבנה של ההלכה להגדיר האב ותולדה.

ועי' במאירי (ב., ד"ה וקצת מפרשים) שכן ביאר דברי התוס'. ונראה שרצה לדחות החולקם עליהם, וז"ל, "ומ"מ חכמי הצרפתים שאלו בה כהוגן לומר מה ענין למנות הוצאה של עני ושל בעל הבית בשתים והרי שם הוצאה מ"מ אחת היא. ובמסכת שבועות בענין ידיעות הטומאה אמרו

שם טומאה אחת היא עד שהוצרכו לומר שם שהם שתיים מצד טומאת קדש וטומאת מקדש. וא"כ אף בזו הרי שם הוצאה ודאי אחת היא. ומ"מ הם נדחקו בתירוצה בדברים שאין נראין, ועיקר הדברים שמצד שההוצאה חדוש הוא מפני שאינה מעיין מלאכה וכן שבבית מותר לישא כמה שירצה ובהוצאה חייב בכגורגרת, מה שאין כן בשאר מלאכות שאין חילוק בהן בחלוק רשויות הייתי אומר שלא להוסיף בחידושה והרי לא נאמרה אלא לבעל הבית המוציא מרשותו לרשות הרבים, אבל העומד בחוץ ומוציא מבפנים לחוץ יפטר בא, ולימד שאף זו בכלל הוצאה היא."

לכאורה כוונת המאירי לבאר שהדין חידוש הוא כעין מה דאיתא אצל בב"ח¹ ואצל עדים וזוממין².

וכן ביאר הרמב"ן (ב.), "וא"ת קראי גופייהו למה לי, צריכי, סד"א הוצאה חידוש הוא שברה"י מותר לישא משא גדול ואם הוציא לרה"ר כגורגרת חייב, משא"כ בשאר אבות מלאכות שאינן חלוקות ברשויות אלא איסורן מחמת עצמן, הואיל וחידוש הוא אין לך בה אלא חדושה בלבד, והלכות עקורות הן ואין למדות זו מזו, לפיכך פירשן הכתוב לשתייהן". ופי' דבריו, שמלאכת הוצאה חידוש כנ"ל והן עקורות פי' שאין מולידים עוד הלכות³ שקשה להגדירה ולבנות תולדות ממנה, וצריכים מקור חדש כדי להרחיב דיני המלאכה.

ובזה נחלקו, שלאור⁴ וסיעתו הוצאה שונה משאר מלאכות ממה שאינו משנה החפץ אלא מעבירו ממקום למקום, ולתוס' ולרמב"ן וסיעתם שונה ממה שקשה להגדיר תועלת המלאכה מאחר שאינו תלוי בחשיבות החפץ או בטרחתו להזיזו, אלא בגדרי המקומות שהעבירו ביניהם.

¹ (פסחים מד:) ורבנן: מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא. - ומאי חידוש? אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי הדדי אסור - כלאים נמי, האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי אסור! - אלא: דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא - שרי, בשיל ליה בשולי - אסור. וע"ע ברש"י (ד"ה חידוש הוא) חידוש הוא - כל איסורו תימה הוא, ודבר חידוש שאינו מצוי בינינו בשאר איסורין - לא גמרינן חומרא דידיה אשאר איסורין, דכי היכי דשאר חידושין דידיה לא הוו בשאר איסורין - האי דטעם כעיקר נמי לא תיגמר מיניה.

² (ב"ק עב:) עד זומם חידוש הוא, דהא תרי ותרי נינהו, מאי חזית דציית להני? ציית להני, הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך.

³ אמונם עיין ב"מ קיד: אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן, וכאן אינם קבועות אלא עקורות, ויש לפרש דרמב"ן קאמר דהלכות הוצאה הם עקורות בניגוד להני שהם קבועות.

ב. מחלוקת הראשונים בדין מלאכה גרועה אי דינה כשאר מלאכות

התוס' (צו: ד"ה וממאי) כתבו בהדיא שמאחר שלומדים לאסור הוצאה בשבת נאסרה כמלאכה, ובפשטות כשאר לח' מלאכות וכן משמע מרהיטת לשון המשנה (עג.), והסוגיא בריש פ' הזורק ובדף מט ע"ב. ולפי פשטות לשון האו"ז והסמ"ג הנ"ל שהוצאה נחשבה כמלאכה לכל דיניה, אלא בעינן עוד מקורות יותר משאר המלאכות, לאוסרה בשבת כמלאכה מטעם גריעותה וחוסר השפעת מעשיה.

ברם הרא"ש חולק על זה וס"ל שנקבעה הוצאה כאיסור שונה משאר המלאכות. וז"ל הרא"ש בתוס' (ב. סוף ד"ה יציאות) "ועוד אמרינן בפרקא קמא דיום טוב, ערוב והוצאה לשבת ואין ערוב והוצאה ליום טוב. והיינו טעמא משום דאינה חשובה מלאכה וביום טוב כתיב לא תעשה מלאכה". ועי' בלשון רש"י ורשב"א (ביצה יב.) שגם מבארים שס"ד הסוגיא שאין עירוב והוצאה ביו"ט בנויה על מה שאינה מלאכה אלא איסורה מ"ועבירו קול במחנה וכו'".

ולאור לשון הסמ"ג ולשון האו"ז מבואר כפתור ופרח שקלא טריא הסוגיא ודברי הראשונים אודות אם יש עירוב והוצאה ליו"ט. הרי למדנו (ביצה יב.) "מתקיף לה רבה: ממאי דבית שמאי ובית הלל בהא [אם מוציין ביום טוב] פליגי? דלמא בערוב והוצאה לשבת ואין ערוב והוצאה ליום טוב קא מיפלגי? מר סבר: ערוב הוצאה לשבת וערוב הוצאה ליום טוב, ומר סבר: ערוב הוצאה לשבת, ואין ערוב הוצאה ליום טוב, כדכתיב (ירמיהו יז) ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, בשבת – אין, ביום טוב – לא. מתקיף לה רב יוסף: אלא מעתה ליפלגו באבנים". וביאר הרשב"א (ביצה יב.), וכן איתא בתוס' הרא"ש לסוגין ד"ה יציאת, "וא"ת ומאי שנא משאר אבות מלאכות דישנן ביו"ט כמו בשבת, וי"ל דמשום דהוצאה לאו מלאכה היא וחידוש הוא ואי לא כתיבא לא מחייב עלה אפילו בשבת ומשום דכתיבא כדילפינן לה בריש פרק הזורק הוא דמחייב הא לאו הכי לא, ואע"ג דהוה במשכן. והילכך לא גמרינן מינה ליי"ט". וכן ביאר רש"י הס"ד: "ואף על גב דעיקר הוצאה מ"ועבירו קול במחנה" נפקא לן (שבת צו, ב) בא ירמיה ופירש שלא נאסרה אלא בשבת – משום הכי קא שרו, אבל שחיטה, שהיא אב מלאכה ובכלל לא תעשה כל מלאכה היא וכו'".

אמנם תוס' ביארו באופן אחר קצת, שלא עלה על דעת הסוגיא שהוצאה אינה מלאכה כשאר המלאכות, וז"ל (ביצה יב.) "והכי פירושו אם

אסור הוצאה מעורב בו בין שאר מלאכות אע"ג שהיא מלאכה גרועה ואם שייכא אסור הוצאה אם לא, קמפלגי ... ויש ספרים דגר' קרא דירמיה ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, בשבת אין ביו"ט לא דממעט לה בהדיא מטעם דהוצאה גרועה היא."

וכ"ז לס"ד דסוגיא שאין עירוב והוצאה ליום טוב. אבל דברי או"ז שמלאכה דהוצאה מקורה מפסוקים ואינו בכלל לא תעשה כל מלאכה שלומדים ממשכן העלה הפנ"י נפק"מ לדינא, שאינו בכלל איסור שביתת בהמתו ותהיה מלאכת הוצאה דומה לקצירה שאינה בכלל שביתת בהמתו מטעם שהמניעה מקצירה אינה מגוחה לבהמה כדביאר רש"י בפי' לתורה, ומלאכת הוצאה אינה בכלל שביתת מטעם אחר שאינה מלאכה.

וז"ל הפנ"י (נא:), "בתוספות בד"ה במה בהמה יוצאה דהא דמוזהר על שביתת בהמתו דכתיב למען ינוח כו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך דהאי דמוזהר שכתבו התוס' מלמען ינוח, היינו עשה גרידא כדמסקו התוס' דלאו דלא תעשה מלאכה אתה ובהמתך לא איירי אלא במחמר. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (בפ"כ מהלכות שבת ה"א). אלא במאי דמשמע לכאורה מלשון התוספות שאם יצאה הבהמה לרה"ר בהנך דקתני "אינה יוצאה" שייך בה נמי הך אוזהרת עשה. מיהו כי דייקנן שפיר מספקא לי הך מילתא טובא, דהא ודאי מילתא דפשיטא היא דשביתת בהמתו לא שייך בכל אבות מלאכות דשייך באדם, שהרי מותרת לתלוש תבואות ועשבים מן הקרקע כמו שכתב רש"י ז"ל בפירושו החומש בפרשת משפטים (שמות כג, יב), וז"ל "למען ינוח שורך וחמורך תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל כו' או אינו אלא יכבשנה בתוך הבית אמרת אין זה נייח אלא צער," עכ"ל. וא"כ לפי"ז אין טעם וסברא לומר לאסור טפי לצאת בדברים העשויים לנוי מדברים העשויים לשמרה שלא תברח, ואדרבה איפכא מסתברא. ועוד, דהא הוצאה לרה"ר אפילו באדם מלאכה גרועה היא ולא בכלל לא תעשה כל מלאכה היא אי לאו דילפינן לה באפי נפשה מקרא דלא יצא דכתיב במן או מקרא דויעבירו קול במחנה דכתיב במשכן כדאיתא לקמן בר"פ הזורק [צ"ו ע"ב] לפי גירסת הספרים שלנו וכמו שאבאר שם אי"ה, וא"כ משמע דלא שייך הך מילתא בבהמה כלל מדאורייתא אלא מדרבנן, והכי משמע בפרק קמא דע"ז (דף ט"ו וט"ז) דלא שייך איסור שביתת בהמה דאורייתא אלא כגון חרישה וטחינה וכיוצא בה. ולפי"ז אפשר דלשון מוזהר שכתבו התוס' אעיקר מילתא קאי ולא אהך מילתא דקתני אינה יוצאה. ומה שהחמירו חכמים לנוי טפי מלשמר אבאר בסמוך בשמעתין, כן נראה לי ודו"ק."

ואם כנים הדברים הלא צריכים לבאר שמה שמצינו דיני מלאכת מחשבת אצל הוצאה, כגון לר"ש שהוצאה שאינה צריכה לגופה פטורה, אליבא לתוס' ה"ה מטעם שהוצאה מלאכה כשאר מלאכות ואליבא לתוס' הרא"ש מה שמקורה במשכן בנוסף לפסוקים שדרשו חז"ל, מחדש בה דיני מלאכת מחשבת ועניני שינוי כדאיתא בהדיא במשנה (צ.ב.).

ג. מקור שיטות הראשונים מסוגית הוצאה גופא היכן כתיבא

ולכאורה יש לתלות מחלוקת הנ"ל אי משמעות מלאכה גרועה היא שלמדה מסוימת אינה מוגדרת כמלאכה או שדינה ככל מלאכה אלא שקשה להגדיר גופה ותכליתה, על ב' הגרסאות בביאור דברי רבי יוחנן בדרשתו איסור הוצאה מהפסוק ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה וכו' (צו:). ושואלת הסוגיא לפי גירסתנו, "וממאי דבשבת קאי דילמא בחול קאי", כלומר שלומדים ממה שמשה רבינו הזהיר להם מלהוציא בשבת שאסרה התורה להוציא לרה"ר בשבת. וע"ז כתבו התוס' (ד"ה וממאי), "ר"ח ל"ג כל זה עד אשכחן הוצאה, דהא אפילו בחול קאי מפקא ליה שפיר דהוצאה מלאכה הוא, דהא רחמנא קרייה מלאכה ... אלמא קרי להוצאה מלאכה, וכן דריש בהדיא בירושלמי". וכבר הביא רש"י בריש המסכת (ב. ד"ה שתים) דברי הר"ח וגירסתו.

הרי לדעתו של ר"ח וגירסתו ודברי הירושלמי שמו"ד בתוס' לומדים מהפסוקים שהוצאה נקראה מלאכה, ויש להבין שכלול באיסור לא תאשה כל מלאכה ככל מלאכת המשכן, ומזה למדים שאיסור הוצאה בשבת, אמנם מלאה גרועה היא, אבל מלאכה היא. ברם אליבא דגירסתנו שדורשים שבשבת הזהיר משה איסור הוצאה ומזה לומדים שאסורה בשבת, סימן שאינו ממה שנקרא "מלאכה", וי"ל שאפי" למסקנא לומדים שאסורה ככל איסור שבת, אבל אינה מלאכה גמורה מאחר שהיא מלאכה גרועה.

ד. מקור השיטות מסוגית כנגד עבודות המשכן

ולכאורה נחלקו בביאור הסוגיא (מ.ט.), "תניא כמאן דאמר כנגד עבודות המשכן, דתניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו - ואתם לא תזרעו ... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה - ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד ... הם הוציאו מעגלה לעגלה - ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות היחיד. מרשות

היחיד לרשות היחיד, מאי קא עביד? אביי ורבא דאמרי תרוויהו, ואיתימא רב אדא בר אהבה: מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים.

עצם מה שיש מקום לשאול "מאי קא עביד" לכאורה מבוסס על מה שמבאר בהמשך הסוגיא, שרק מה שבמשכן חשיבא קוראים לו אב. לכן שואלת הסוגיא מה חשיבות יש להוצאה מרה"י לרה"י. ברם קשה לבאר דברי אביי ורבא ואיתימא רב אדא בר אהבה, שמאחר שעובר ע"י רה"ר בדרכו לרה"י, ובסופו של דבר נמצא ברה"י, הלא קשה שבזה נחשב כמלאכה חשובה.

וקשה איך משלבים סוגין עם הסוגיא בדף צו: שלומדים מלאכת הוצאה מויכלא העם מהביא ולשיטת התוס' שלומדים (עירובין יז:): מאל יוציא איש ממקומו. עי' בפנ"י שכבר הקשה, והעלה שלומדים פרטי הלכות ופרטי דינים מהמשכן.

ולאור התוס'⁴ (ב: ד"ה פשט) ביאור הברייתא ושקלא וטריא היא דאביי ורבא לומדים הוצאה מרשות לרשות מהפסוק ויכלא העם מהביא וכו', אלא שצריכים למצוא הוצאה במשכן, שאחרת יש לכלול הרבה מלאכות אחרות. וא"כ פשוט לשון התנאים מורה שאסור גם להוציא מרה"י לרה"י. כלומר אליבא לתוס' שונה לימוד מלאכת הוצאה ממשכן משאר המלאכות, שאצל כל המלאכות לומדים המלאכה ממה שהיה במשכן ומגדירים האב ומרחיבים האיסור לכלול תולדותיו, אבל אצל הוצאה לומדים מן המשכן שדווקא הוצאה לומדים מפסוק ויכלא, ולא כל הדומה אליו, שהלימוד מן המשכן בא לצמצם מה שלומדים מן הפסוקים. וע"ז הקשה בסוגיא שכשאנו לומדים איסור מעשה מן פסוקים, מוכרחים אנו לאסור כל מה שיש ללמוד ממנו וכל טורח הדומה לה שמפריע שבותה של שבת. עוד יש להוסיף אליבא דאבני נזר (או"ח סי' רי: טז) שאמנם איסור הוצאה שלומדים ממה שהביאו למשכן היתה הוצאה מרה"י לרה"ר דמחנה לוייה, אבל הוצאה שלומדים מאסיפת המן היתה הוצאת הכלים מרה"י וחזרתם מלאים לרה"י, וא"כ יש לכלול הוצאה מרה"י לרה"י כמלאכת הוצאה. אמנם מכיון שבמשכן הוצאה מרה"י לרה"י היתה דרך רה"ר בלבד, נאסרה הוצאה דרך רה"ר בלבד.

הרי הראשונים למדו מקושיית הסוגיא שחשיבותה של כל מלאכה שלומדים מן המשכן היינו ד"קא עביד" דבר מסוים, ונחלקו הראשונים

⁴ עי' בחידושי החת"ס

בביאורם לסוגיא. האו"ז ביאר ה"קא עביד" שישנה דבר ע"י פעולתו, ומלאכת הוצאה מלאכה שאינה חשובה מאחר דלא קא עביד, שלא נשתנה שום חפץ אלא מה שנשתנו הרשויות בלבד, והתוס' וסייעתו ביארו ה"קא עביד" שלכל מלאכה בעינן גוף המלאכה או תועלת שמספיק על ידיה, כדי להגדירה ולפתח הבנתנו בתולדותיו. ואצל הוצאה קשה להגדיר גוף וסברת המלאכה שהרי מה לי אם מוציא מרה"י לרה"ר או לרה"י, ולרמב"ן מה לי אם מוציא דבר כבוד ברה"י ולרה"י שמותר ודבר קל לרה"ר שאסור.

ולמנתו כמלאכה, הרי בעינן הך דהוה במשכן חשיבא, וכעין כותש שמכיון שאין דרכו של עני לכתוש (עד:) אינו נחשב כאב. וז"פ הס"ד "מאי קא עביד" שאינה חשובה לימנות כמלאכה, ולימד לנו התורה מתוך הפסוקים שכן קרויה מלאכה. ועוד פשוט דברי אב"י ור"ב שמה שמוציאים מרה"י לרה"ר קרויה מלאכה בתורה, לכן פעולה זו יש ללמוד מהפסוקים, ולמצוא פעולה זו במלאכת המשכן ג"כ, שהיו מוציאים לרה"ר וממילא זוהי המלאכה.

ועי' בתוס' (צו: ד"ה הוצאה גופה היכא) "ואע"ג שהיתה במשכן כדאמר הם הורידו קרשים מעגלה כו' מכל מקום אי לאו דכתיב לא הוה מחייבי עלה לפי שמלאכה גרועה היא כדפי' לעיל (דף ב.)." גם האו"ז וסייעתו וגם התוס' וסייעתו ס"ל שמבלי הפסוקים המיוחדים לאסור הוצאה בשבת לא היינו לומדים מהמשכן. אלא שנחלקו באיזו תכונה חסרה פעולת הוצאה שמונעה מלמנות כפעולה חשובה אי מה שלא משנה החפץ או מה שאינה מוגדרת ע"י תועלת חשובה. ותוס' מוסיף שאילו היינו אוסרים הוצאה מהשתתפותה בבנין המשכן היינו צריכים לאסור הרבה פעולות, וזה סימן שהיא פעולה אינה מספיקה מוגדרת.

ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הסוגיא. הרי הרא"ש והרשב"א ס"ל שחידשה לנו התורה במה שלימדה לנו איסור הוצאה ע"י פסוקים מפורשים, שאעפ"י שקשה להגדיר האיסור, היינו פעולתה ותועלתה, אעפ"כ יש לה אבות ותולדות והלכות מלאכת מחשבת כדבארנו. והתוס' והאו"ז ס"ל שמתחילה ס"ד שאינה מלאכה שחסר לה אחת מן התכונות המגדירות מלאכות הנלמדות מן המשכן, וחדשה לנו התורה ע"י הפסוקים הנ"ל, שאעפ"י שלא משנה החפץ וחסרה לה תכונה של מלאכה, אעפ"כ נקבעה כמלאכה. וכ"כ בלשונו הזהב הר"מ קזיס (פ"א, ד"ה ובדבר ההוצאה), "ולפיכך אם לא ביארה לנו התורה בפירוש שהיא מלאכה לא היינו מחשיבים אותה למלאכה אע"פ שהיתה במשכן..."

ה. ביאור בשיטת האו"ז

יסודו של האו"ז נמצא בהדיא בפירושו של רש"י לאיסור דרבנן דמוליד בשבת ויו"ט (נא:; ד"ה כדי שיזובו) בביאורו לאיסור לרסק קרח בשבת כדי שיזובו מימיו "משום דקא מוליד בשבת, ודמי למלאכה, שבורא המים האלו". הרי רואים שלרש"י כל מלאכה מוגדרת כפעולה שבוראת, עד כדי כך שסובר שחז"ל אסרו עוד פעולות מסבה אחת שהן בוראות.

איברא שהרמב"ם חולק על רש"י וס"ל שאיסור ריסוק מדין דרבנן דמלאכת דש. ולא ידוע אם בכלל סובר הרמב"ם שחז"ל אסרו פעולות שדומות למלאכות במה שמשנות ובוראות.

והנה בארנו דאליבא לאו"ז, חדשה לנו התורה ע"י הפסוקים שמלדמים איסור הוצאה בשבת, שאעפ"י שלא משנה החפץ וחסרה לה תכונה של מלאכה, אעפ"כ היא מלאכה כשאר הל"ח מלאכות. ולאור דברי האו"ז אלו יש להבין חידושו של הגרצ"פ (שו"ת הר צבי ט"ל הרים, מוציא סי' א) ששונה מלאכת הוצאה ממה שאסור אפילו כשאינו מתקיימת, וראיתו ממה שהמוציא מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע חייב, אעפ"י שמלאכתו במה שהוציא לרה"ר אינו מתקיים. והלא הדברים מבוארים שאם המלאכה אינה משנה שום דבר בחפץ הרי לא יכול להתקיים כשאר המלאכות ולא שייך לדרוש מתקיים כשאר המלאכות.

ולאור חידושו של הגרצ"פ יש לפרש כפתור ופרח המשך הסוגיא בדף מט:; "מרשות היחיד לרשות היחיד, מאי קא עביד? אביי ורבא דאמרי תרוויהו ואיתימא רב אדא בר אהבה: מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים." לכאורה קשה איך מישב אביי ורבא ואיתימא רב אדא בר אהבה קושיית הסוגיא? יוכל הסביר, ששואלים בסוגיא הלא הוצאה מרה"י לרה"י אמנם מקורה במשכן אבל לא משפיע על החפץ בכלל, ואפי' בעצם מקורה לא נשתנה במהותה וגדרה. ומתרצים שגם זה למדנו מהמשכן שלא בעינן מלאכה שמתקיימת ליחייב הוצאה, שהרי דרך רה"ר ג"כ מחייב, ואם לא בעינן מתקיימת, בפשטות לא בעינן שינוי בחפץ בכלל, ושינוי שאינו מתקיים אינו שינוי חשוב. והלא הערת הגרצ"פ מאירה.

ו. הקושיות בשיטת התוס' בענין מלאכה גרועה

היה קשה לתוס' לבאר למה צריכים למנות הוצאה של העני והוצאה של הבעה"ב בנפרד והכנסה של העני והכנסה של העשיר בנפרד, הרי הוצאה מרשות היחיד והכנסה לרה"י הלוא הם אותן הפעולות ולא משנה

אם הוצאה מושכת חוצה או אם דוחפת חוצה ולא משנה אם הכנסה דוחפת לפנים או מקרבת בפנים. וקשה להגדיר הוצאה של העני והוצאה של העשיר באופן שונה שסביר למנות אותם באותן נפרד. ותוס' מבארים שמכיון שהוצאה היא מלאכה גרועה, לא היינו לומדים הוצאה של העני מהוצאה של העשיר. ופשטות לשון התוס' מורה שחסר לנו הבנה ביסוד הוצאה שחסר לנו סברא והגדרה למלאכת הוצאה, שקשה לחלק בין העברת חפץ מרשות א' לרשות אחרת. וא"כ מבלי הבנה ביסוד האב אי אפשר לנו להרחיב האיסור מדוגמא לדוגמא, ובמיוחד אצל מלאכות שבת שיסוד המבנה של ההלכה להגדיר האב ותולדה ולהרחיב התולדות והכעין מלאכה.

אמנם קשה טובא שהרי למדנו בהדיא (דף צו:): "אשכחן הוצאה, הכנסה מנלן? סברא היא, מכדי מרשות לרשות הוא, מה לי אפוקי ומה לי עיולי". ומבואר לאור תוס' דידן שהכנסה דעני היה במשכן שכן העלו קרשים מקרקע רה"ר ושם היו עומדים, ולומדים מכח הסברא לאסור הכנסה דבעה"ב דהיינו לעמוד בפנים ולהכניס מרה"ר לביתו מהכנסה דעני. והלא קשה, שהרי התוס' כבר ביארו שאין ללמוד איסורי תורה דהוצאה מסברא שמלאכה גרועה היא, וז"ל הר"י, "דאיצטריך לאשמעי' [בהדיא במשנה דין עשיר ודין עני] משום דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מה לי מוציא מרה"י לרה"י, ולא הוה גמרינן הוצאה דעני מבעה"ב ולא בעה"ב מעני". אמנם רואים שכן יש להגדיר מלאכת הוצאה ולהרחיבה כשאר המלאכות לכלול הכנסה. וצריכים לבאר מה שלמסקנא קשה ללמוד הוצאה של העני והוצאה של העשיר מאותו המקור, וסביר לחלק בין הוצאה של העשיר והכנסה של העשיר וכיו"ב.

והנה עוד קשה בתוס' שהרי לומדים דין עני ועשיר מב' פסוקים. ברם הפסוקים שמביא, ויכלא העם מהביא ואל יצא איש ממקומו, לכאורה שניהם עוסקים ב"הוצאת העשיר" מרה"י לרה"ר, הראשון הבאת נדבי המשכן מביתו והשני בהוצאת הכלים לאסוף בתוכם המן. אמנם שונים במה שאחד רוצה שהחפצים שמוציא יהיו במקום אחר ממנו וא' רוצה שיהיו החפצים אתו במקום אחר. וכן בע"כ יש להגדיר ב' ההוצאות, הוצאת העשיר היינו שיהיו החפצים במקום אחר - היינו לרחק ממנו והוצאת העני שיהיו הדברים אתו בחוץ - היינו לקרב הכלי אצלו.

ונשאר לבאר למה הסברא מה לי אפוקי מה לי עיולי, דהיינו שאינו סביר לחלק בין הוצאה לרה"ר ובין הכנסה לרה"י, למה סברא זו יותר פשוטה ומקובלת מלחייב הוצאה דעני מטעם הוצאה דעשיר, הוצאה

המקרבת ממה שאסורה הוצאה המרחקת, שלזה בעינין פסוקים להרחיב האיסור.

ונראה לבאר שהחילוק בין הוצאה והכנסה דהיינו עילוי ואפוקי היינו אם החפץ נמצא במקום מוגדר ע"י מחיצות או מקום מוזמן לרבים וצורכי הרבים. ומאחר שבררנו שממה שלומדים הוצאה דעני מהוצאה של המאסף המן, לכן יש להגדירו כהוצאה המקרב הדבר אצלו ממש, הרי שוב לומדים מהפסוקים שהם המקור לאיסור הוצאה, שאין לחלק בין הוצאה דבעה"ב והוצאה דעני, כלו' שאיסור הוצאה אינה משנה בין הוצאה לרחק למקום מוזמן לרבים והוצאה למקום באופן שמקרב הדבר אצלו ממש. וא"כ מכיון שמדמים הוצאה שמקרב אצלו להוצאה שמרחק ממנו, אינו סביר לחלק בין הוצאה למקום מוזמן לרבים ובין להכניס למקום מיוחד לנמצאים בתוך המחיצות. הרי התורה חידשה לנו הסברא, ואינו נובעת מהבנה במלאכת הוצאה מתוך המשכן.

ז. מלאכת צידה כמלאכה גרועה

והנה דנו בספרים באופנים שונים אם צידה גם כן מלאכה גרועה. הרי פעולת צידה להגביל תנועת הבהמה עד שאפשר לתפשו בשחיא אחת (ביצה כד.), אבל לא נשתנתה הבהמה בגופה בכלל. וז"ל האדמו"ר מסוכאטשוב (שו"ת אבני נזר, או"ח סי' קפט), "דשניא מלאכת צידה משאר מלאכות. שיש בהן שינוי בדבר שנעשה בו המלאכה, ואפי' הוצאה מרשות לרשות נשתנה במה שהוא ברשות אחר. אבל צידה אין שום שינוי בגוף החיה רק אצל האדם שנעשה ברשותו". ולאור זה ביאר שמה שצידה בדבר שאין במינו ניצוד פטור, שאין לאדם שום תועלת כלל ולא חשוב ברשות האדם שזה כל המלאכה. ואינו דומה למלאכה שאינה צריכה לגופה שהפעולה הוי מלאכה אף בלא הצורך שצריכה לה מטעם מלאכת מחשבת, אבל "בצידה דבלא התועלת לא הוי מלאכה כלל אינו מועיל התועלת שלא יזיקו".⁵

⁵ וממשיך לבאר מה שהצד נחש כדי שלא יזיקו כן נחשב כמלאכה שאינה צריכה לגופה, אבל בצד נחש שלא ישכנו מבואר בש"ס (קכא.) דלר' יהודה חייב. שהרי הנחש במינו ניצוד דיש בו תועלת בגופו. רק שהוא אינו צדו לגופו. ומכל מקום הוי מלאכה דחשיב שיש לו דבר מה דאי בעי משתמש בו לגופו או מוכרו למי שצריך לו לגופו, על כן חייב לר' יהודה אף שכוונתו שלא ישכנו.

ומה שהיה ברור לאבני נזר הלא קשה טובא לדברי האו"ז, שהרי לא מצאנו עוד מקורות מן התורה למלאכת צידה ולמדוה כולה מן המשכן, ולא מצאנו רבוי מקורות במדרשי הלכה ובמשנה לפרטי המלאכה.

וכבר הקשה כן הרב משה קזיס (פ"א ד"ה ובדבר ההוצאה) וז"ל, "לכל המלאכות האסורות בשבת הן מלאכות חשובות ואין צריך להביא ראיה עליהן ובמה שנמצאת במשכן סגי, כי כלן עושות רושם בדבר שעושין בו המלאכה והוא משתנה ממה שהיה קודם לכן, כי הזרוע כיון שהניח הזרע תחת הקרקע נעשה מוכן להשתנות ולצמוח בעמרו שם מה שלא הי' מוכן לזה קודם לכן.... וגם הצד צבי אע"פ שאין הצידה עושה רושם ניכר בגופו מ"מ אנו אומרים מסברא שהיא מלאכה, כיון שמתחילה היה ברשות עצמו ועתה הוא ניצוד ועומד ביד בני אדם וזה חשוב שינוי בגופו..."